УДК 1:316.42:004
DOI https://doi.org/https://doi.org/10.31392/cult.alm.2026.2.36

Новіков Борис Володимирович,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії
факультет соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
orcid.org/0000-0001-9917-4059
1948novikov@gmail.com

Бубон Тетяна Володимирівна,
викладач кафедри філософії
факультету соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
orcid.org/0000-0001-6427-4180
titanka77@gmail.com

СОЦІОКУЛЬТУРНІ НАСЛІДКИ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОГРЕСУ: РОЗВИТОК ЛЮДИНИ ЧИ ЗАГРОЗА ЇЇ СУБ'ЄКТНОСТІ?

У статті здійснено соціально-філософський аналіз впливу інформаційних технологій на трансформацію сучасного суспільства та формування особистості в умовах інформаційної епохи. Розглянуто процеси інформатизації та віртуалізації як чинники глибинних змін соціальної реальності, що зумовлюють трансформацію структури соціальних зв'язків, комунікативного простору та взаємодії матеріальної і духовної культури. Обґрунтовано, що ІТ-прогрес виступає не лише технологічним, а й соціокультурним феноменом, який визначає нові параметри суспільного розвитку та світоглядні орієнтири особистості. Особливу увагу приділено феномену соціальної амбівалентності як ключовій характеристиці інформаційного суспільства. Виявлено, що суперечливість ІТ-прогресу проявляється у поєднанні позитивних ефектів (розширення доступу до знань, інтенсифікація комунікації, нові можливості самореалізації) з негативними наслідками (інформаційне перевантаження, фрагментація свідомості, руйнація локальних культур, посилення соціальної дезорієнтації). З позицій соціальної філософії підкреслюється, що ці процеси відображають внутрішні суперечності сучасної соціальної реальності та її здатність до одночасного прояву протилежних тенденцій розвитку. Проаналізовано вплив інформаційного середовища на емоційно-психологічний стан людини, зокрема явища «футурошоку», прискорення соціального часу та ускладнення адаптаційних механізмів. Визначено, що в умовах інформаційного суспільства зростає значення безперервної освіти, формування інформаційної культури та розвитку цілісного світогляду, який інтегрує наукові, технічні й гуманітарні знання. Наголошено, що ІТ-прогрес не є самодостатнім чинником формування світогляду, оскільки його спрямованість визначається характером суспільних відносин і соціального устрою. У зв'язку з цим обґрунтовано необхідність гуманістичної орієнтації інформаційного розвитку, формування відповідального ставлення до інформації та забезпечення умов для всебічного розвитку особистості. Зроблено висновок, що інформаційні технології виступають потужним фактором соціальних змін, який потребує комплексного соціально-філософського осмислення з метою гармонізації їх впливу на людину і суспільство.

Ключові слова: інформаційні технології, інформаційне суспільство, соціальна філософія, інформатизація, віртуалізація, соціальна амбівалентність, світогляд, інформаційна культура, безперервна освіта, соціальна адаптація, ІТ-прогрес, людина.

© Новіков Б. В., Бубон Т. В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Novikov Boris,
Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Philosophy
National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
orcid.org/0000-0001-9917-4059
1948novikov@gmail.com

Bubon Tetiana,
Lecturer at the Department of Philosophy
National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
orcid.org/0000-0001-6427-4180
titanka77@gmail.com

THE SOCIOCULTURAL IMPLICATIONS OF ADVANCES IN INFORMATION TECHNOLOGY: HUMAN DEVELOPMENT OR A THREAT TO HIS SUBJECTIVITY?

The article presents a socio-philosophical analysis of the impact of information technologies on the transformation of modern society and the formation of the individual in the information age. The processes of informatization and virtualization are examined as factors driving profound changes in social reality, leading to transformations in the structure of social relations, the communicative space, and the interaction between material and spiritual culture. It is substantiated that IT progress functions not only as a technological phenomenon but also as a socio-cultural one, shaping new parameters of social development and individual worldview orientations. Particular attention is paid to the phenomenon of social ambivalence as a key characteristic of the information society. It is revealed that the contradictory nature of IT progress manifests itself in the combination of positive effects (expanded access to knowledge, intensified communication, and new opportunities for self-realization) and negative consequences (information overload, fragmentation of consciousness, destruction of local cultures, and increased social disorientation). From the perspective of social philosophy, these processes reflect the internal contradictions of contemporary social reality and its capacity to simultaneously exhibit opposing development trends. The influence of the information environment on the emotional and psychological state of the individual is analyzed, in particular the phenomena of "future shock," the acceleration of social time, and the increasing complexity of adaptation mechanisms. It is determined that in the conditions of the information society, the importance of lifelong learning, the formation of information culture, and the development of an integral worldview that combines scientific, technical, and humanistic knowledge is increasing. It is emphasized that IT progress is not a self-sufficient factor in shaping worldview orientations, as its direction is determined by the nature of social relations and the social system. In this regard, the necessity of a humanistic orientation of information development, the formation of a responsible attitude toward information, and the creation of conditions for comprehensive personal development is substantiated. It is concluded that information technologies act as a powerful factor of social change that requires comprehensive socio-philosophical understanding in order to harmonize their impact on individuals and society.

Key words: information technologies, information society, social philosophy, informatization, virtualization, social ambivalence, worldview, information culture, lifelong learning, social adaptation, IT progress, human.

Вступ. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології відкривають нові, практично безмежні, можливості для самореалізації людини. Широке застосування технічних засобів та інформаційно-комунікативних систем в усіх сферах людської діяльності призвело до суттєвої зміни у способах діяльності людини та формах соціальної взаємодії.

Інформаційно-комунікаційні технології мають значний вплив на усі сфери життя суспільстві. Вони мають надзвичайні культурогенні властивості, пов'язані з сферою застосування, а саме – у всіх інформаційних процесах та взаємодіях, що відбуваються в суспільстві, і тому суттєво трансформують соціокультурну реальність. Змінюючи характер і способи

взаємодії людини з природою, з соціальним середовищем, а також можливості і форми міжособистісної взаємодії, інформаційні технології істотно впливають на світогляд людини та соціальних груп як суб'єктів діяльності та спілкування.

Актуальним є дослідження впливу інформаційно-комунікаційних технологій на свідомість та самосвідомість людини, особливостей усвідомлення людиною кардинальних змін аксіологічних координат її буття в новій соціокультурній реальності, що утворюється в ході інформаційно-комунікаційної технологічної революції.

Метою статті є дослідження впливу інформаційно-комунікаційних технологій на розвиток людини як суб'єкта діяльності та соціальної взаємодії, на зміну її світогляду: її світовідчуття, світосприйняття та світорозуміння; визначення теоретичної основи для прогнозування змін ціннісно-мотиваційної сфери життя людини внаслідок трансформацій соціокультурних умов її буття, спричинених стрімким розвитком як «класичних» так і соціальних технологій; обґрунтування необхідності осмислення нагальної соціальної потреби в опануванні цими технологіями для свідомого їх застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми. Філософське, соціологічне, культурологічне осмислення ролі технологічних новацій, зокрема, інформаційних технологій в розвитку суспільства було започатковано в середині XX століття в теоріях постіндустріального, посткапіталістичного, технотронного, інформаційного суспільства, суспільства знань тощо (Белл Д., Тоффлер Е., Масуда Й., Кастельс М., Дракер П., Фримен К., Франциско Л.). Роботи цих авторів стали класикою, проте не втратили своєї актуальності. Подальший розвиток ці ідеї отримали в дослідженнях сучасних закордонних та вітчизняних вчених.

Плідні теоретичні розвідки відбуваються в сучасній соціально-гуманітарній науці в напряму дослідження різних аспектів впливу інформаційних технологій на людське життя, пов'язаних з якісною зміною соціокультурної реальності. У закордонній та вітчизняній літературі досліджуються соціокультурні виміри поширення інформаційно-комунікаційних технологій на різні сфери людського життя, здійснюється філософський, соціологічний, культурологічний аналіз соціокультурних змін, що відбуваються в ході інформаційної революції, спричиненої технологічними інноваціями, насамперед впровадженням штучного інтелекту і процесами роботизації.

Кетрін Хейлз у книзі «Як ми стали пост людством? Віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформатиці», ще у 1943 році проголосила, що вільна людина, як ліберальний суб'єкт, зникає та з'являється «постлюдина» (Хейзл, 2002). Розвиток цих ідей відбувається у вітчизняних дослідженнях з соціальної філософії.

Людмила Рижко наголошує на необхідності усвідомлення «зміни предмету соціально-філософської рефлексії». На перший план виходять проблеми «буттєвості людини», спричинені нетривіальними змінами у соціальних процесах (Рижко, 2013, с. 109–115).

Історія розвитку технологій та їх соціокультурний зміст, зокрема вплив новітніх технологій на ціннісне ядро світобачення людини, аксіологічні аспекти та ризики їх впровадження досліджуються Онопрієнко В., Онопрієнко М., Рижко Л., Ягодзінським С., Бессаловою Т., Єременко Л. (Онопрієнко та інші, 2014; 2015; 2016).

Кириченко В. В. в монографії «Особистість у сучасному інформаційному суспільстві» висвітлює проблему світосприйняття особистості у сучасному інформаційному суспільстві як функціонування особистості в умовах інформаційного хаосу та суспільної невизначеності (Кириченко, 2020).

Дослідження Михайла Шмиголя та Юлії Юшкевич розгортаються в полі проблем розвитку інформаційного суспільства в Україні. Автори заглиблюються в антропологічні виміри сучасних суспільних змін, аналізують процеси формування якостей сучасної людини, які б сприяли її адекватній адаптації до сучасної цифрової цивілізації. Осмислюючи позитивні і негативні ефекти, що виникають внаслідок впровадження новітніх цифрових технологій, зокрема в освіті, обґрунтовують необхідність вивчення світоглядних вимірів буття людини та її ідентичності, аксіологічних аспектів її соціалізації тощо (Шмиголь 2020; 2022; 2023).

Ніна Гаркавенко у статті «Вплив інформаційних технологій на особистісні ресурси людини в умовах дестабілізаційних факторів суспільства» досліджує, як змінюються когнітивні

здібності, психологічна стійкість та інші особистісні ресурси людини в цифровому середовищі під впливом інформаційних технологій (Гаркавенко, 2022).

Волинець В. О. заглиблюється у вивчення ідентичності особистості та способи її самопрезентації у віртуальному комунікативному просторі (Волинець, 2021).

Соціально-психологічні аспекти застосування інформаційних технологій в вихованні та професійної діяльності людини, впливу комп'ютерно-опосередкованої комунікації на людську психіку, в умовах інформатизації усіх сфер людського життя висвітлюються а роботах багатьох сучасних закордонних та вітчизняних дослідників (Гула Р., Кабанцева А., Коробова О., Панченко О., Кіслер С., Сігел Дж., Макгауаєр Т. тощо) .

Стаття Панченко О.А. і Кабанцевої А.В. присвячена дослідженню інформаційно-психологічних процесів у цифровому суспільстві, зокрема, виявленню «негативних проявів впливу сучасного інформаційного простору на людську психіку», обґрунтування необхідності розробки та впровадження комплексних заходів щодо забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особистості (Панченко, 2020, с. 227).

Шовдра М. В. висвітлює проблеми пов'язані із інформатизацією освіти, акцентує увагу на потенціалі інформаційних технологій у підвищенні ефективності людської діяльності (Шовдра, 2024).

Важливо наголосити на методологічному арсеналі соціальної філософії в осмисленні стратегій узгодження людського та технологічного розвитку. Лише останнім часом предметом спеціальних філософських досліджень стає сама технологія, що зумовлено потребою усвідомлення її місця і ролі у сучасних цивілізаційних змінах, визначення і прогнозування цивілізаційних змін і зсувів сучасності. Питанням теорії та методології дослідження зв'язку людина–технологія–соціальність присвячено праці з соціальної філософії, філософії техніки С. Лема, І. Муратової, В. Онопрієнко, М. Онопрієнко, Л. Рижко, В. Князева та ін.

У роботах Ірини Муратової здійснено філософське осмислення технології як специфічного способу взаємодії носіїв розуму з оточуючим середовищем, як «універсальний, соціальний, а не лише виробничий принцип суспільної практики» (Муратова, 2016; 2019).

Науково-технічний прогрес, і, зокрема, прогрес інформаційно-комунікаційних технологій актуалізує ряд світоглядних і методологічних проблем, що вимагають застосування методологічного арсеналу соціальної філософії. Соціально-філософське осмислення технології в суспільно-історичному і гуманістичному ключі є передумовою науково обґрунтованого управління науково-технічним прогресом як в інтересах усього суспільства, так і з метою розвитку нової форми багатства – творчої індивідуальності та людяної особистості у кожного і всіх (Муратова, 2017).

Філософсько-соціологічний аналіз проблем, що виникають у суспільстві в ході інформаційної революції свідчить про якісні зміни у всіх сферах життя людини. Набираюча силу інформаційна революція швидко змінює світ, надаючи людству принципово нові рішення і можливості у багатьох сферах. Але разом з очевидними благами, що вже існують, і стануть ще більшими в недалекому майбутньому, ця революція несе з собою і принципово нові проблеми і протиріччя.

Методологічною основою в осмисленні стратегій узгодження людського та технологічного розвитку є дослідження з соціальної філософії. Перш за все йдеться про соціально-філософське розуміння технології, Муратова в фундаментальному дослідженні «Технологія: універсалізація та уніфікація соціального буття», зазначає, що «…поняття «технологія» постійно фігурує в нетехнічних контекстах соціального розвитку та історичних трансформацій, його відповідний зміст при цьому залишається нез'ясованим, хоча наведені факти і свідчать про поступове усвідомлення того, що потужний науково-технологічний прогрес та соціальний розвиток взаємопов'язані та потребують збалансування» (Муратова, 2019, с. 9).

Поняття технології виражає спосіб активної взаємодії, рух, процес перетворення і творення, побудови, культивування соціальних зв'язків – живу, доцільну, суб'єктивну, спільну діяльність людей із застосуванням її речових компонентів. Технологічна діяльність це «…суспільно організований і керований процес», ….технологія «відповідає» за об'єктивний і ефективний спосіб розвитку суб'єктивної суспільної діяльності

в напрямку продуктивного досягнення в ній задуманого результату» (Муратова, 2019, с. 50). Муратова наголошує, на тому, що саме технологія «…здатна піднімати людську діяльність до рівня вільного визначення і досягнення мети, доводити цілепокладання до здійснення цілі (Муратова, 2019, с. 51).

Технологія спрямована на науково обґрунтоване упорядкування та послідовну організацію відносин між людьми у їх спільній діяльності (як виконання, так і управління), що веде до ціледосягнення. «Але щоб розуміти зміни так, щоб узяти їх під контроль, управляти ними, скеровувати їхній бурхливий потік у річище розвитку, потрібне не абияке, а гранично загальне теоретичне – філософського рівня осягнення їхнього виникнення, розгортання, вичерпання і згасання. До цього треба додати найкращий спосіб пізнавати зміни і отримувати інформацію про те, яким справді буде майбутнє, – це стати одним із тих, хто його винаходить і творить» (Муратова, 2019, с. 109).

«Інформаційні технології (ІТ, від англ. Information Technology) – це широкий клас дисциплін та галузей діяльності, що належать до технологій управління та обробки даних, а також створення даних, у тому числі із застосуванням обчислювальної техніки. В останній час під інформаційними технологіями частіше всього розуміють комп'ютерні технології. Зокрема, ІТ мають справу з використанням комп'ютерів і програмного забезпечення для збереження, перетворення, захисту, обробки, передачі й отримання інформації» (Онопрієнко, 2014, с. 361).

У сучасних дослідженнях активно застосовується термін «інформаційно-комунікативні технології» (ІКТ). Для сучасних практик характерне поєднання інформаційно-комунікативних процесів і структур з інформаційно-продуктивними. У багатьох роботах західних авторів обидва типи інформаційних процесів з'єднуються в одну нерозчленовану категорію інформаційно-комунікативних процесів і структур.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) стрімко проникають в усі сфери суспільного життя. Особливо активно це відбувається у сфері духовної культури, посилюючи її інтеграцію з культурою матеріальною. З одного боку, стрімко, тотально, здійснюється «інформатизація» духовної культури, і це спричинено потужним технологічним запитом на забезпечення духовного виробництва, появою небачених раніше (ще якихось 30 років тому) можливостей їх впровадження для тиражування, розповсюдження та популяризації інформації, знань, ідей, уявлень. З іншого боку, відбувається стрімка, штучна «інтелектуалізація» суспільної праці та соціального життя. Матеріальна (знаряддя праці, техніка, технології) і духовна (наука, освіта, мистецтво) складові ІТ-прогресу, що взаємообумовлюють одна одну, впливають на формування світогляду людини, його економічних, політичних, моральних та інших компонентів.

Суперечності розгортання соціальних процесів та суспільної взаємодії в умовах бурхливого розвитку інформаційних технологій, призводить до стану (проявів) соціальної амбівалентності в свідомості суспільства. Свідомість та поведінка соціального суб'єкта у стані соціальної амбівалентності характеризується суперечливим (двоїстим) ціннісним, нормативним ставленням до різноманітних соціальних явищ та процесів.

Олег Данильян вказує на «…амбівалентні тенденції соціального розвитку, що проявилися у різних аспектах людської діяльності», у зв'язку з появою нових, або зміною існуючих соціальних практик» (Данильян, 2019, с. 39). Так «…нові форми комунікації є амбівалентними: з одного боку, є продовженням і новим виміром традиційно сформованих форм суспільної комунікації, а з іншого – є соціокультурними новаціями, здатними по-новому впливати на якість життя індивіда, функціональність і динаміку розвитку суспільства і його інститутів. Формується нова комунікаційна культура, в якій людина, маючи доступ до новітніх технологій, стає актором, що впливає не тільки на свою життєдіяльність, але й на подальший розвиток інститутів суспільства» (Данильян, 2019, с. 46–47). У соціальній амбівалентності відображається внутрішня суперечність соціальної реальності, її здатність набувати та виявляти сутнісно протилежні характеристики (властивості, мотиви, відношення, сенси, значення тощо) (Велика українська енциклопедія, 2016).

Узятий сам по собі ІТ-прогрес не формує соціальні стосунки і не визначає спрямованість світогляду, ці важливі якості визначаються сукупністю всіх суспільних

відносин, характером соціального устрою, переважаючого способу мислення тощо. Якщо ІТ-прогрес вносить нові риси в духовну діяльність, то об'єктивні умови, в яких він протікає, детермінують та зумовлюють те, як ці риси будуть втілені та реалізовані. Це стосується і створення умов для масового залучення людей до духовної культури, для розширення рамок світогляду, збагачення його змісту за рахунок популяризації наукового і технічного знання, для вироблення нового, діяльного мислення.

Соціальні процеси, зокрема процеси формування особистості, виявляються нерозривно зв'язаними з технологічним розвитком, із способом опанування людиною цими технологіями. Рижко наголошує на тому, «…що сучасні ІКТ стали своєрідними медіумами соціальних відносин. Причому їх функція не обмежується лише передачею інформації, здійснення комунікацій, але й доповнюється активною, навіть агресивною діяльністю у сфері т. зв. соціальних технологій» (Рижко, 2013, с. 109). Суспільне та індивідуальне буття людини трансформується під впливом технологічних інновацій і, перш за все, завдяки впровадженню ІКТ. «Формується «комп'ютерна людина», яка сприймає світ крізь призму телекомунікаційних систем, крізь інформаційну призму, створену іншими людьми..» (Рижко, 2013, с. 111).

Трансформації культури, що відбуваються під впливом сучасних інформаційно-комунікаційні технології, впливають на ціннісно-мотиваційну сферу людської психіки. Мегатехнології «…розширюють не лише сферу свободи, але й можливості маніпулювання свідомістю, ведуть до втрати відчуття реальності навколишнього світу, сприяють індивідуалізації і зростанню самотності, терпимому ставленню до насильства, заміщують колективістські цінності у свідомості людини цінностями індивідуалістичними» (Онопрнієнко, 2014, с. 434). Необмежена свобода людини в прийнятті рішень перетворюється на уявну, якщо людина не вміє критично працювати з необмеженою інформацією, отриманою за допомогою інформаційних технологій.

ІТ-прогрес накладає свій відбиток на емоційно-психологічний світ людини, що стає динамічнішим, вирізняється високою швидкістю перебігу процесів, гостротою сприйняття дійсності, необхідністю швидко оцінювати факти, події та ухвалювати на цій основі відповідні рішення. Водночас людина здатна створювати психологічні бар'єри на шляху формування нових поглядів, ускладнювати пошук оптимальних рішень в умовах загострення життєвих суперечностей. Цифрове середовище в якому живе та діє людина є водночас і джерелом стресу , і інструмебнтом адаптації, впливаючі на ментальне здоров'я та поведінку. ІТ трансформують «…особистісні ресурси людини (психологічну стійкість, когнітивні здібності) в умовах суспільних дестабілізацій» (Гаркавенко, 2022).

Е. Тоффлер говорить про масовий «футурошок», як про втрату людиною надії не відставати від швидко мінливого світу, внаслідок чого людина відчуває стан приголомшеності, розгубленості, втрачає орієнтацію в калейдоскопі мінливих ситуацій...» (Toffler, 1990, с. 352).

Одна з прикмет сучасності – безперервність освіти, об'єктивна вимога необхідності постійного зростання загальної культури та професійного рівня фахівців, підвищення кваліфікації кадрів. ІТ-прогрес, безперервна модернізація та інформатизація всіх сфер життя ставлять людину перед необхідністю здобувати дедалі нові й нові знання, навчатися та перенавчатися, постійно оновлювати свої уявлення про світ, позбуватися застарілих поглядів, форм реалізації своєї професійної діяльності.

Зрозуміло, що це не означає, що кожна людина має бути фахівцем у всіх сферах знань, але передбачає оволодіння цілісним системним підходом при аналізі тих чи інших явищ, процесів. Потреби виробничого, соціального та духовного характеру дедалі більше вимагають фахівців широкого профілю, здатних швидко адаптуватися відповідно до умов, що змінюються.

Воронкова В. виділяє такі головні ознаки «…успішної адаптації до інформаційного суспільства – активне, творче включення індивіда у процес створення умов для реалізації його потреб, життєвих цілей, пристосування до міжособистісних стосунків, властивих даному середовищу, культурного оточення тощо. Найвищою формою адаптації людини до середовища можна вважати її творчість, яка є універсальною родовою ознакою і сутнісним проявом людської діяльності» (Воронкова, 2014, с. 201).

Соціальна потреба у спеціалізації, більш того, у спеціалізації, що поглиблюється, часто призводить до специфічного добору знань, що набуваються, з яких береться в основному тільки ті знання, яких вимагають професійні інтереси. У результаті складається ситуація, коли справді наукова картина світу у свідомості людини підміняється професійною картиною, а спеціальні знання починають домінувати над усіма іншими, перешкоджаючи створенню у людей цілісної світоглядної системи поглядів і уявлень про навколишню дійсність.

Одних професійних знань далеко не достатньо. Однобокість і вузька спрямованість сфери інтересів може призвести до професійної деформації особистості. Високий професіоналізм може, в цьому випадку, поєднуватися з низьким рівнем моральних якостей особистості, а велика ерудиція в тій чи іншій науковій галузі – з художньою, естетичною обмеженістю. Тому, з огляду на це, важливо будувати спеціальну підготовку таким чином, щоб світогляд людини характеризувався як науковими уявленнями про предмет її професійних знань, так і поглядами на інші сфери життя, на світ загалом.

Необхідно створити суспільство, в якому політика, зокрема й у сфері ІТ-прогресу буде підпорядкована інтересам людини, і спрямована на створення умов, що не допускають загроз для психіки людини, її емоційного перевантаження тощо. Важливо докладати зусиль до підвищення емоційної адаптації, до формування здатності до правильного сприйняття нових ідей, поглядів, уявлень.

Інформаційні технології є засобом, який дає змогу орієнтуватися в потоці інформації та допомагає подолати психологічні труднощі, що постають на шляху утвердження нових знань. Але й тут не обходиться без проблем. Звикання до швидкої зміни технологій і усталених понять призводить до буденного, споживацького ставлення до видатних наукових відкриттів. Тому важливими є такі переконання, знання, які були б міцними і, водночас, достатньо рухливими, щоб не перетворитися на догму, яка не сприймає новаторські ідеї.

Під впливом ІТ-прогресу в змістовній структурі світогляду не тільки зростає значення не тільки природничо-наукових знань, а й підвищується роль гуманітарних компонентів. Але це не веде до поляризації двох сфер людської культури, а навпаки, у багатьох позиціях відбувається їх зближення. З одного боку, художня творчість дедалі більше технічно і технологічно оснащується, а з іншого – більшого значення надають художній стороні промислового процесу, технічній естетиці (дизайну). А головне, підвищується роль духовної культури в житті людини і суспільства.

Також ІТ-прогрес сприяє скороченню необхідного робочого часу і, відповідно, веде до збільшення вільного часу. Зрозуміло, що все одно людина не позбувається необхідності працювати. Водночас вільний час дедалі більше виступає мірилом багатства суспільства, а його збільшення не означає, що людина відсторонюється від праці. І праця може виступати, по-перше, у вигляді науки, мистецтва, творчої діяльності. По-друге, вільний час, що витрачається на розвиток людини, спрямований на розвиток суспільства в цілому.

Водночас прискорення ритму сучасного життя, посилення розумових та емоційних перевантажень може сприяти зростанню некомунікабельності людини, її прагненню до усамітнення, значному скороченню міжособистісного спілкування у вільний час. Звідси актуальними є проблеми формування культури спілкування, уміння правильно організувати своє дозвілля та міжособистісну комунікацію в професійній сфері.

Висновки. Гуманістичний зміст інформаційно-комунікаційних технологій полягає у їх призначенні забезпечувати вироблення та застосування науково-обґрунтованих способів взаємодії між людьми та інструментальних засобів для досягнення задуманих цілей. Інформаційно-технологічний прогрес справляє величезний вплив на всі сфери суспільного життя і змінює буття людини.

Якісні перетворення соціокультурної реальності, спричинені прогресом інформаційних технологій, впливають на способи формування та зміст суспільної та індивідуальної свідомості. Тому виявлення проблем суперечливого розвитку особистості та дослідження особливостей формування світогляду людини у новому інформаційно-комунікаційному просторі, що утворюється в ході інформаційно-технологічної революції, є актуальним як для соціально-філософського теоретичного

узагальнення так і для розробки соціально-педагогічних практик виховання інформаційної культури особистості.

Час диктує необхідність комплексного оцінювання його наслідків у сучасних умовах, з'ясування того, як інформаційні технології впливають на різні аспекти діяльності та життя людини: умови праці, відпочинку, здоров'я, екологію, на формування духовного світу людини, а загалом – як вони сприяють створенню об'єктивних передумов для всебічного розвитку особистості. Вплив ІТ-прогресу на всі сфери життя сучасного суспільства відбувається і в безпосередній, і в опосередкованій формі, і це призводить до прискорення суспільного розвитку, перетворення всіх сфер людської діяльності, активного формування нового світогляду.

Список використаних джерел:

Велика українська енциклопедія (2016). Т. 1: «А – Акц» / Гол. редкол.: В. М. Локтєв (гол.), П. І. Андон, А. М. Киридон, О. М. Березовський та ін. Київ : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 592 с. URL: https://vue.gov.ua.

Волинець, В. О. (2021). Ідентичність особистості та специфіка її самопрезентації у віртуальному комунікативному просторі. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*: *наук. журнал.* Київ. № 2. С. 31–36.

Воронкова, В. Г. (2014). Формування інформаційної культури особистості як умова успішної адаптації людини до життя в інформаційному суспільстві / В. Г. Воронкова. *Гілея: науковий вісник*. Вип. 86. С. 198–203. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_86_51.

Гаркавенко, Н. В. (2022). Вплив інформаційних технологій на особистісні ресурси людини в умовах дестабілізаційних факторів суспільства. Вплив комунікативно-інформаційного простору на психологічні особливості й особистісні ресурси людини в умовах дії дестабілізаційних факторів на суспільство : монографія / за наук. редакцією І. М. Зварича. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т. С. 31–60. URL: https:// https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4181.

Данильян, О. (2019). Інформаційне суспільство: амбівалентність динаміки розвитку / О. Данильян, О. Дзьобань. *Acta De Historia & Politica: Saeculum XXI*, № 1. С. 39–49. URL: https://www.researchgate.net/publication/342221306_Informacijne_suspilstvo_ambivalentnist_dinamiki_rozvitku.

Кириченко, В. В. (2020). Особистість у сучасному інформаційному суспільстві : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. С. 98–101

Мей, К. (2004). Інформаційне суспільство. Скептичний погляд / пер. з англ. М. Войцицька. Київ : К.І.С. 220 с.

Муратова, І. А. (2019). Технологія: універсалізація та уніфікація соціального буття. Монографія. Київ : Міленіум. 352 с.

Муратова, І.А. (2017). Технологія як предмет соціально-філософського дослідження. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. Вип. 15. С. 98–101.

Муратова, І. А. (2016). Понятійний простір філософського осмислення технології. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. Вип. 3 (12). С. 151–159. URL: https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/768.

Онопрієнко, В. І. (2014). Історія, філософія, соціологія науки і технологій: навч. посіб. для магістрантів та аспірантів / В. І. Онопрієнко; НАН України, Центр гуманітар. освіти, Фіз.-техн. навч.-наук. центр. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агентство». 445 с.

Онопрієнко, В. І. (2015). Ризики суспільства знань і мегатехнологій. Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія, № 1(21), 27–30.

Онопрієнко, В. І., Онопрієнко, М. В., Рижко, Л. В., Ягодзінський, С. М., Бессалова, Т. В., & Єременко, Л. І. (2016). Соціокультурний зміст новітніх мегатехнологій : монографія (В. І. Онопрієнко, ред.). Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агентство». 352 с.

Панченко, О. А., Кабанцева, А. В. (2020). Людська психіка в інформаційній небезпеці. *«Вчені записки» Таврійського національного університету ім. Вернадського. Серія: «Державне управління»*. Том 31(70). № 3. С. 226–233.

Рижко, Л. В. (2013). Інформаційно-комунікаційні технології та зміни предмету соціально-філософської рефлексії. Університетська кафедра, (2), С. 109–115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukaf_2013_2_11.

Рижко, Л. В. (2015). Техніка, технологія, мегатехнологія, нова технологічна культура. *Totallogy-XXI. Постнекласичні дослідження*. № 32. С. 218–230. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/totallogy_2015_32_17.

Рижко, Л. В. (2017). Роль мегатехнологій у формуванні нової технологічної культури. *Наука та наукознавство*. № 1. С. 38–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NNZ_2017_1_4.

Toffler Alvin (1990). Future Shock. Bantam Books, 1990. 560 p. ISBN 978-0553277371.

Хейлз, К. Н. (2002). Як ми стали постлюдством: Віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформатиці / пер. з англ. Є. Марічев. Київ : Ніка-Центр. 430 с.

Шмиголь, М. Ф., Юшкевич, Ю. С. (2020). Світоглядні основи феномену ідентичності та проблеми її трансформації в сучасному інформаційному суспільстві. Гілея: науковий вісник. Вип. 153 (№ 2). С. 396–399.

Шмиголь, М. Ф., Юшкевич, Ю. С. (2022). Аксіологічні аспекти соціалізації особистості в інформаційному суспільстві. Перспективи. Соціально-політичний журнал. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», № 1. С. 115–120.

Шмиголь, М. Ф., Юшкевич, Ю. С. (2023). Інформаційне суспільство в Україні: реальність та виклики. *Наукове пізнання: методологія та технологія*. № 1(51). С. 4–9.

Шовдра, М. В. (2024). Освіта в інформаційному суспільстві. *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері* (березень 2024), 63–65. URL: https://jitas.donnu.edu.ua/article/view/15394.

References:

Velyka ukrainska entsyklopediia (2016). T. 1: "A – Akts" [Great Ukrainian Encyclopedia. Vol. 1: "A – Akts"]. Loktiev, V.M. (Ed.). Kyiv: Derzhavna naukova ustanova "Entsyklopedychne vydavnytstvo". URL: https://vue.gov.ua.

Volynets, V. O. (2021). Identychnist osobystosti ta spetsyfika ii samoprezentatsii u virtualnomu komunikatyvnomu prostori [Personality identity and the specifics of its self-presentation in the virtual communicative space]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv, (2)*, 31–36 [in Ukrainian].

Voronkova, V. H. (2014). Formuvannia informatsiinoi kultury osobystosti yak umova uspishnoi adaptatsii liudyny do zhyttia v informatsiinomu suspilstvi [Formation of personal information culture as a condition for successful human adaptation to life in the information society]. *Hileia: naukovyi visnyk, (86)*, 198–203. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_86_51 [in Ukrainian].

Harkavenko, N. V. (2022). Vplyv informatsiinykh tekhnolohii na osobystisni resursy liudyny v umovakh destabilizatsiinykh faktoriv suspilstva [The influence of information technologies on human personal resources in the conditions of destabilizing factors of society]. In I. M. Zvarych (Ed.), Vplyv komunikatyvno-informatsiinoho prostoru na psykholohichni osoblyvosti i osobystisni resursy liudyny v umovakh dii destabilizatsiinykh faktoriv na suspilstvo (pp. 31–60). Chernivtsi: Chernivets. nats. un-t. URL: https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4181 [in Ukrainian].

Danylyian, O., & Dzoban, O. (2019). Informatsiine suspilstvo: ambivalentnist dynamiky rozvytku [Information society: Ambivalence of development dynamics]. *Acta De Historia & Politica: Saeculum XXI, (1)*, 39–49. URL: https://www.researchgate.net/publication/342221306_Informacijne_suspilstvo_ambivalentnist_dinamiki_rozvitku [in Ukrainian].

Kyrychenko, V. V. (2020). Osobystist u suchasnomu informatsiinomu suspilstvi [Personality in the modern information society]. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].

Mei, K. (2004). Informatsiine suspilstvo. Skeptychnyi pohliad [Information society. A sceptical view]. (M. Voitsytska, Trans.). Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].

Muratova, I. A. (2019). Tekhnolohiia: universalizatsiia ta unifikatsiia sotsialnoho buttia [Technology: Universalization and unification of social being]. Kyiv: Milenium [in Ukrainian].

Muratova, I. A. (2017). Tekhnolohiia yak predmet sotsialno-filosofskoho doslidzhennia [Technology as a subject of socio-philosophical research]. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiolohii, (15)*, 98–101 [in Ukrainian].

Muratova, I. A. (2016). Poniatiinyi prostir filosofskoho osmyslennia tekhnolohii [Conceptual space of philosophical understanding of technology]. *Filosofiia i politolohiia v konteksti suchasnoi kultury, 3*(12), 151–159. URL: https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/768 [in Ukrainian].

Onopriienko, V. I. (2014). Istoriia, filosofiia, sotsiolohiia nauky i tekhnolohii [History, philosophy, sociology of science and technology]. Kyiv: DP "Inform.-analit. ahentstvo" [in Ukrainian].

Onopriienko, V. I. (2015). Ryzyky suspilstva znan i mehatekhnolohii [Risks of the knowledge society and megatechnologies]. *Visnyk NAU. Seriia: Filosofiia. Kulturolohiia, 1*(21), 27–30 [in Ukrainian].

Onopriienko, V. I., Onopriienko, M. V., Ryzhko, L. V., Yahodzinskyi, S. M., Bessalova, T. V., & Yeremenko, L. I. (2016). Sotsiokulturnyi zmist novitnikh mehatekhnolohii [Socio-cultural content of the latest megatechnologies]. Onopriienko, V.I. (Ed.). Kyiv: DP "Inform.-analit. ahentstvo" [in Ukrainian].

Panchenko, O. A., & Kabantseva, A. V. (2020). Liudska psykhika v informatsiinii nebezpetsi [Human psyche in informational danger]. *"Vcheni zapysky" Tavriiskoho natsionalnoho universytetu im. Vernadskoho. Seriia: "Derzhavne upravlinnia", 31*(70), (3), 226–233 [in Ukrainian].

Ryzhko, L. V. (2013). Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii ta zminy predmetu sotsialno-filosofskoi refleksii [Information and communication technologies and changes in the subject of socio-philosophical reflection]. *Universytetska kafedra, (2)*, 109–115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukaf_2013_2_11 [in Ukrainian].

Ryzhko, L. V. (2015). Tekhnika, tekhnolohiia, mehatekhnolohiia, nova tekhnolohichna kultura [Technique, technology, megatechnology, new technological culture]. *Totallogy-XXI. Postneklasychni doslidzhennia, (32)*,

218–230. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/totallogy_2015_32_17 [in Ukrainian].

Ryzhko, L. V. (2017). Rol mehatekhnolohii u formuvanni novoi tekhnolohichnoi kultury [The role of megatechnologies in the formation of a new technological culture]. *Nauka ta naukoznavstvo, (1)*, 38–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NNZ_2017_1_4 [in Ukrainian].

Toffler, A. (1990). Future Shock. Bantam Books.

Heilz, K. N. (2002). Yak my staly postliudstvom: Virtualni tila v kibernetytsi, literaturi ta informatytsi [How we became posthuman: Virtual bodies in cybernetics, literature and informatics]. (Ie. Marichev, Trans.). Kyiv: Nika-Tsentr [in Ukrainian].

Shmyhol, M. F., & Yushkevych, Yu. S. (2020). Svitohliadni osnovy fenomenu identychnosti ta problemy ii transformatsii v suchasnomu informatsiinomu suspilstvi [Worldview foundations of the phenomenon of identity and the problems of its transformation in the modern information society]. *Hileia: naukovyi visnyk, 153*(2), 396–399 [in Ukrainian].

Shmyhol, M. F., & Yushkevych, Yu. S. (2022). Aksiolohichni aspekty sotsializatsii osobystosti v informatsiinomu suspilstvi [Axiological aspects of personality socialization in the information society]. *Perspektyvy. Sotsialno-politychnyi zhurnal, (1)*, 115–120 [in Ukrainian].

Shmyhol, M. F., & Yushkevych, Yu. S. (2023). Informatsiine suspilstvo v Ukraini: realnist ta vyklyky [Information society in Ukraine: Reality and challenges]. *Naukove piznannia: metodolohiia ta tekhnolohiia, 1*(51), 4–9 [in Ukrainian].

Shovdra, M. V. (2024). Osvita v informatsiinomu suspilstvi [Education in the information society]. Informatsiini tekhnolohii i systemy v dokumentoznavchii sferi, 63–65. URL: https://jitas.donnu.edu.ua/article/view/15394 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 31.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026